

Stručni rad

ŠTO SMO NAUČILI TJEKOM ŠKOLOVANJA DJECE OD KUĆE

Barbara Novak, profesorica razredne nastave i bivša ravnateljica

Osnovna škola Angela Besednjaka Maribor

Sažetak

Kad se dogodio SARS-CoV-2 i kad je postala jasna činjenica, kako će se poučavanje morati odvijati na daljinu, najveće pitanje za ravnatelja osnovne škole sa 520 učenika i 65 zaposlenika, postalo je pitanje organiziranja rada. Ovo pitanje obuhvaćalo je kako zaposlene, tako i obrazovanje djece te tražilo odgovor u vezi komuniciranja s djecom i njihovim roditeljima, koliko sati dnevno bi nastava trebala trajati, koje internetske alate koristiti, kako brinuti o socijalno ugroženoj djeci i kako s djecom koja imaju poteškoće prilikom učenja ...

Članak govori o organizaciji obrazovanja na daljinu, problemima s kojima smo se susreli u samom početku, ali i tijekom školovanja, kako smo te probleme rješavali i na što moramo obratiti pažnju u slučaju ponovne potrebe podučavanja na daljinu.

Ključne riječi: epidemija, školovanje na daljinu, organizacija školskog rada, kanali komunikacije, ranjive grupe djece, problemi obrazovanja, preporuke.

1. Uvod

U trenutku proglašenja epidemije SARS-CoV-2 mjeseca ožujka 2020. godine, odgojno obrazovne ustanove shvatile su koliko nespremne su bile za rad na daljinu. Usprkos svim izobražavanjima, IKT opremi i cjeloživotnog pridobivanja znanja te iskustava, za ovakvu vrstu rada ipak nismo imali iskustva. Najteže je bilo uhvatiti se u koštac s time, što smo morali u trenutku uspostaviti sistem rada na daljinu. Škole su bile prepuštene same sebi, bez usmjerenja na koji način uspostaviti izobražavanje na daljinu. Sve što smo znali bilo je da ćemo za vrijeme rada s učenicima na daljinu znanje samo utvrđivati i prilagođavati dnevni broj predmeta. Među učiteljima vladao je strah pred nepoznatim, dok smo se tješili kako će školovanje na daljinu trajati tek 14 dana, a potom ćemo se vratiti u školske klupe.

Kao najbolje rješenje ovog problema vidjeli smo e-poštu učitelja i internetsku stranicu škole, do koje su mogli pristupiti i oni učenici koji nemaju računalne opreme te se mogu njome služiti preko mobilnog telefona (školu ipak pohađaju brojni učenici iz socijalno ugroženih obitelji). Na internetskoj strani škole učitelji su podnijeli zadatke i uratke, koje su učenici rješavali i slali u pregled na njihove e-adrese.

Na žalost, uskoro iza toga bila je proglašena epidemija, a posljedično i produljivanje školovanja na daljinu. Bilo nam je potpuno jasno, kako ovaj način rada neće biti dovoljan, dok djeci koja kod kuće nemaju računalne opreme biti će nužno potrebno priskrbiti opremu i omogućiti im jednake uvjete kao i preostalim učenicima. Spoznali smo, kako će dio nastavnih sadržaja ipak ostati neobrađen, dok broj ocjena, predviđen Pravilnikom o provjeravanju i ocjenjivanju znanja, neće biti moguće postići.

Školsku godinu stoga smo završili s mnoštvom nerealiziranih programa, ponešto neobrađenog nastavnog gradiva te spoznajom, kako smo usprkos silnoj tehnologiji i napretku školstva na ovom području (barem u našoj školi), u velikom zaostatku. Ovome je slijedilo razdoblje analiziranja i planiranja slijedeće školske godine, u kojoj smo željeli biti spremniji na moguće novo izobražavanje na daljinu.

2. Organizacija rada na daljinu

Za vrijeme školskih praznika krajem školske godine, izveli smo i pripremili usmjerenja za rad na daljinu. Smjernice Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa (u nastavku MNZŠ) te preporuke odnosno modeli Zavoda RS za školstvo (u nastavku ZRSŠ) [1] bile su nam od pomoći. Radnike koji nisu sposobni raditi na daljinu, raspodijelili smo na drugo radno mjesto (knjižničar i učitelj produljene/dopunske nastave) odnosno te zaposlene uputili na čekanje na rad (čistačice). Odabrali smo internetski okoliš u kojem će se odvijati rad s učenicima te organizirali izobražavanja za učitelje, kako bi bili osposobljeni za rad u tom internetskom okolišu.

Krajem mjeseca listopada zaraženost pučanstva SARS-CoV-2 u državi ponovo se povećala do te mjere, da je Vlada RS odlučila zatvoriti škole i izobražavanje ponovno izvoditi na daljinu, pomoću internetskih okoliša.

2.1. Komunikacijski kanali

Prilikom rada na daljinu komunikacija se odvijala pomoću tri kanala, predstavljenih u nastavku.

Microsoft Teams: Kao osnovni okoliš rada na daljinu odabrali smo MS Teams, cjelovit i digitaliziran okoliš za učenje, kojeg je unajmilo MNZŠ, te je za škole bio besplatan. Uz osiguravanje osnovne komunikacije s učenicima i podjele s pregledom zadataka, ovaj je okoliš omogućio i videokonferencije, dakle neposredan rad s učenicima. Učitelji su na svojim aktivima odredili protokol objavljivanja gradiva, podjele te vraćanja zadataka i najavu videokonferencija [2]. Uz to su i za učenike oblikovali bonton komunikacije za vrijeme videokonferencija. Učenike smo u rujnu upoznali s programom, podijelili im AAI račune za ulazak u program te ih osposobili za rad u programu, dok smo tokom mjeseca studenog svim onim učenicima, koji kod kuće nemaju računala, posudili računala za rad.

Elektronička pošta: Elektroničku smo poštu upotrebljavali za komunikaciju s roditeljima prilikom izvođenja roditeljskih sastanaka. Upotrebljavali smo je i za obavještanje o uspjesima (pohvale za pomoć učenicima iz razreda...) i neuspjesima njihove djece (neodazivanje, neobavljanje zadataka...), ali i za opravdavanje izostanaka s nastave.

e-Asistent: Za dnevno bilježenje obrađenog nastavnog rada i gradiva, prisutnosti te napomene kod učenika (neodazivanje, neaktivnost kod nastave, ponašanje, domaći zadaci ...) još uvijek smo upotrebljavali aplikaciju odnosno internetski informacijski sistem za elektroničko vođenje školske dokumentacije, pod imenom eAsistent. Pomoću ovog programa i roditelji imaju uvid u rad svog djeteta.

2.2. Organizacija nastave

Prilikom organizacije nastave omogućili smo prilagođavanje rasporeda sati, protokol izvođenja sati nastave, prisutnosti učenika na nastavi, rad s učenicima s poteškoćama i rad sa stranim učenicima te usklađivanje i planiranje rada učitelja.

Prilagođen raspored sati osnovnih predmeta: Učenici pojedinih razreda imaju popisom predmeta za osnovne škole točno određen broj sati tjedne nastave, koja je obvezna za sve predmete u osnovnom i raširenom programu [3]. Sukladno preporukama ZRSS [4], učenicima smo prilagodili raspored sati osnovnih predmeta, a time i broj sati tjedno. To je značilo, kako su imali u rasporedu sati dnevno samo tri predmeta. Predmeti su uglavnom bili izvođeni po dva školska sata. Rasporedi sati dopunske i dodatne nastave te izbornih predmeta, ostali su nepromijenjeni.

Izvođenje nastavnih sati: Budući da su učenici prva tri razreda premali kako bi mogli samostalno obavljati rad na daljinu, s roditeljima smo se dogovorili

da će dnevno imati na rasporedu sati samo dva predmeta, koje će učitelji pripremiti pomoću video snimaka. Učitelji su stoga sami snimali objašnjenja nastavnog gradiva, njegovo učvršćivanje, pripovijedanje bajki, upute i postupke za likovno i glazbeno stvaralaštvo, aktivnosti i šport. Ovakvim načinom roditelji su mogli pomoći svom djetetu tokom dana, kad god je to njima odgovaralo, obzirom na njihove službene obveze. Jednom ili dvaput tjedno rad s učenicima odvijao se putem video konferencije.

S preostalim učenicima od 4. do 9. razreda, dogovorili smo prisutnost na Teamsima prema rasporedu sati. Tokom prvog sata učitelji su sazvali videokonferenciju, jer su učenici imali uglavnom po dva nastavna sata za jedan predmet. Na uvodnom su satu učenici ponavljali i učvršćivali nastavno gradivo ili učili novo. Učitelji su istodobno provjeravali razumijevanje obrađivanog gradiva. U nastavku, učitelji su dali učenicima upute za samostalan rad, što znači kako su učenici potom rješavali zadatke u radnoj bilježnici i izašli iz programa Teams. Učitelj je zajedno s uputama za samostalan rad dao i usmjerenje o tome kada će, tokom drugog sata pojedinog predmeta, morati ponovno ući u program Teams (npr. zadnjih 20 min), kako bi te zadatke zajedno pregledali te utvrdili da li su i u kojoj mjeri savladali samostalan rad, odnosno gdje su se pojavile poteškoće.

Dogovor s učiteljima bio je ponovo pregledati nastavne planove pojedinih predmeta i iz njih izlučiti one sadržaje i ciljeve, koji će se moći obrađivati radom na daljinu. ZRSŠ pripremio je nastavne planove u elektroničkom obliku [5], u kojima su dali usmjerenja u vezi toga koji su ciljevi učenja primjereni za rad na daljinu. Od velikog je značenja bilo postignuti svijest učitelja o tome kako moraju biti satovi, koji se izvode na daljinu, prilagođeni kako sadržajno tako i količinski. Ovo uključuje spoznaju, kako obrada nastavnog gradiva odnosno učvršćivanje i provjeravanje znanja, ne mogu pratiti pripreme za nastavu, koje su učitelji već pripremili za radu u normalnim okolnostima. Za sve će biti potrebno mnogo više vremena i više prilagođavanja samog rada učenicima (diferencijacija i individualizacija). Jednako je tako bila važna svjesnost učitelja o tome kako količina gradiva za pojedine satove mora biti planirana, na način na koji učitelj može sav rad učenika pregledati već tokom samog nastavnog sata.

Prilagođen raspored sati sadržavao je i sve odmore koje su učenici imali u školi. Određeno vrijeme učitelji su namijenili i obrocima te rekreativnom odmoru, dok je u slučajevima pada koncentracije, nekoliko minuta bilo namijenjeno zdravlju.

Prisutnost učenika na nastavi: Učenici su morali biti prisutni na Teamsima za vrijeme svog rasporeda sati. Stanje prisutnosti učenika koji se nisu odazvali, provjeravalo se svaki ponedjeljak za protekli tjedan. Učitelji su učenike zapisivali u zajednički dokument koji je omogućavao preglednost i brzo djelovanje. Učenik je tako mogao biti djelomično aktivan ili neaktivan. Djelomično aktivan bio je tada, kada je bio prisutan na većini videokonferencija te je zadatak samo pogledao, ili da je bio prisutan na videokonferenciji a zadatak nije predao. Učenike smo u tabeli označavali modrom bojom. Neaktivan učenik bio je onaj koji nije bio na videokonferenciji, nije predao zadatak, iako je bilo očito kako je zadatak pogledao. Takve učenike označili smo crvenom bojom u tabeli. Razrednici su roditelje ažurno obavještavali o odsutnosti učenika i zajedno sa savjetodavnom službom škole tražili uzroke te rješenja za nastale situacije.

Rad s učenicima koji imaju poteškoće i sa stranim učenicima: U rad s učenicima s poteškoćama kod učenja, s učenicima s primjerenim programom

odgoja i obrazovanja, učenicima stranih država, uključili smo knjižničarku i sve učitelje, koji su u normalnih okolnostima izvodili satove produženog boravka (raširen program osnovne škole), koji se za vrijeme rada na daljinu nisu izvodili. Ti učitelji pomoć su djeci nudili i za vrijeme školovanja u školi, (specijalni i socijalni pedagozi). Učitelji su radili prema protokolu, koji je određivao kako za vrijeme dvostrukog sata trebaju biti s djecom prisutni zajedno na videokonferenciji, dok za vrijeme slijedećeg sata samostalno rade s učenikom te mu pomažu kod dodatnog obrazloženja i učvršćivanja gradiva. Rad s njima planirali su zajedno s učiteljima pojedinog predmeta, koji poznaju posebnosti pojedinog učenika i za nj potrebne prilagodbe.

Usklađivanje i planiranje rada učitelja: Učitelji su se sastajali tjedno, prema predmetnim aktivima gdje su planirali rad unaprijed, raspravljali o poboljšanjima nastave, tražili rješenja za učenike koji su se lošije odazivali ili čak bili potpuno pasivni... tako su usklađivali svoj rad i međusobno se povezivali. Tjedno je bio održan i sastanak sa svim vođama aktiva i rukovodstvom škole, koji je zajedno s učiteljima tražio poboljšanja za daljnji rad te objašnjavalo moguće nejasnosti.

2.3. Ocjenjivanje znanja

Obzirom na nastalu situaciju, MNZŠ je za ovu školsku godinu promijenio školski kalendar i umjesto dva razdoblja ocjenjivanja odredio samo jedno. Posljedično je prilagodilo i Pravilnik o provjeravanju i ocjenjivanju znanja u osnovnoj školi [6] u onom dijelu, koji se odnosi na broj potrebnih ocjena obzirom na broj sati pojedinog predmeta tjedno. Prema opće važećem Pravilniku o provjeri i ocjenjivanju znanja [7], moraju učenici u pojedinoj školskoj godini dobiti barem tri ocjene jednog predmeta, za kojeg su u rasporedu predmeta određena najviše dva sata tjedno ili manje, odnosno najmanje dvije ocjene, ako se predmet izvodi fleksibilno. Kod predmeta za koje su u rasporedu predmeta određena više od dva sata tjedno, učenik mora dobiti najmanje 6 ocjena. Prema prilagođenom pravilniku o provjeri i ocjenjivanju znanja, potreban broj ocjena smanjio se za polovinu. To je bilo za učitelje i učenike veliko olakšanje, jer je rad na daljinu usporio usvajanje novog nastavnog gradiva te njegovo provjeravanje i učvršćivanje.

ZRSŠ je izdao preporuke za provjeru i ocjenjivanje znanja [8], koje su naglašavale kako je potrebno čitavo prethodno znanje temeljito učvrstiti i provjeriti znanje učenika o razumijevanju nastavnog gradiva te to potkrijepiti dokazima.

Dogovorili smo se, kako će se učitelji posluživati usmenog ocjenjivanja znanja te neke ocjene podijeliti na druge načine (ocjenjivanja uradaka učenika, ocjena zadatka danog između predmeta...), dok je vrijedilo pravilo da se s ocjenama na pismenim ocjenjivanjima znanja, počeka do povratka u škole. Tokom ocjenjivanja znanja moraju biti prisutna najmanje dva učenika, koja prate ocjenjivanje znanja, dok drugi za to vrijeme rješavaju individualne zadatke.

3. Zaključak

Škola je uspostavila dobar način rada za vrijeme školovanja na daljinu. Naše poteškoće i strahovi koje smo proživljavali na samom početku, bili su vezani na pitanja djelovanja ovakvog školovanja općenito, omogućavanja računalne opreme učenicima iz socijalno ugroženih obitelji, predstavljanje čitavog nastavnog gradiva koje bi učenici morali u pojedinom razredu naučiti, učvršćivanje, provjere znanja i ocjenjivanje. Na kraju smo ipak shvatili, kako smo sposobni sve to savladati, upoznali smo i savladali mnogo novih vještina. Izobražavanje na daljinu svakako je donijelo mnogo pozitivnih, ali i negativnih stvari.

Na kraju zaključujem, kako smo tokom rada s učenicima na daljinu naučili da u budućnosti moramo posebnu pažnju namijeniti sljedećem:

- Dosljednim poštovanjem dogovorenog protokola za rad u MS Teams

Svi učitelji nisu poštovali sve dogovore prihvaćene na razini škole, time je dolazilo do zbrke među učenicima u vezi pitanja kamo vratiti zadatke, kada prisustvovati na videokonferencijama, što je dozvoljeno i što nije.

- Predstavljanje djelovanja programa MS Teams svim roditeljima djece naše škole

Svi razrednici, a ne samo razrednici prve trijade, te pojedinci iz preostalih razreda, morali bi roditeljima na uvodnom roditeljskom sastanku predstaviti djelovanje programa MS Teams, kako bi oni sami mogli pomoći svojoj djeci u slučaju poteškoća kod djelovanja programa, predaje zadataka...

- Jasnost iznošenja uputa učenicima

Za uspješan rad na daljinu moraju svi učitelji učenicima dati jasne, kratke pismene upute odnosno objašnjenja za obavljanje školskih zadataka.

- Dosljedno unošenje neaktivnih učenika u tabele

Neki učitelji nisu unosili učenike u zajedničku tabelu, što je važno jer je to značilo da razrednici i savjetodavna služba nisu mogli odmah reagirati i tražiti rješenja za učenike s poteškoćama, bilo pomoću roditelja ili vanjskih institucija.

- Više povezivanja među pojedinim predmetima

Učitelji bi morali više naglasaka dati povezivanju između pojedinih predmeta te time učenicima određeno nastavno gradivo predstaviti iz više zornih kutova. Učenici bi tako mogli dobiti ocjene kod više predmeta samo jednim uratkom.

- Više videokonferencija u 1. trijadi

Roditelji su pohvalili pripremu gradiva za učenike (videosnimke), koji su im omogućili rad u bilo koje doba dana, te su izrazili želju za više videokonferencija, koje bi djeci omogućile i druženje s vršnjacima.

- Više diferencijacije rada unutar programa MS Teams

Učitelji su se premalo posluživali mogućnostima formiranja grupa djece, obzirom na njihove sposobnosti, unutar programa MS Teams te njime povezane dinamike rada.

4. Popis literature

- [1] Zavod RS za šolstvo. Vzgoja in izobraževanje v Republiki Sloveniji v razmerah, povezanih s Covid-19. Modeli in priporočila. URL: http://www.zrss.si/pdf/modeli_in_priporocila (4. 9. 2020).
- [2] OŠ Angela Besednjaka Maribor (2020). PROTOKOL objavljanja gradiv, nalog in videokonferenc (srečanj) v MICROSOFT TEAMS.
- [3] Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Predmetnik osnovne šole. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacti/Predmetnik-OS/Predmetnik-za-osnovno-solo.pdf> (23. 3. 2021)
- [4] Zavod RS za šolstvo, okrožnica št. 091-23/2020-2 (28. 10. 2020). Okrožnica Zavoda RS za šolstvo v zvezi s podporo pri izvajanju pouka na daljavo.
- [5] Zavod RS za šolstvo. Digitalizirani interaktivni učni načrti. URL: <http://dun.zrss.augmentech.si/#/> (23. 3. 2021).
- [6] Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, št. dokumenta 6034-14/2020/2 (26. 11. 2020). Sklep o ukrepih za nemoteno opravljanje vzgojno-izobraževalnega dela v osnovni šoli v šolskem letu 2020/2021.
- [7] Uradni list Republike Slovenije, št. 52/13. Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanja v osnovni šoli.
- [8] Zavod RS za šolstvo, okrožnica št. 091-25/2020-1 (5. 11. 2020). Izobraževanje na daljavo v posebnih razmerah v osnovni šoli. Modeli in priporočila